

עירובין נח:-נט

משה שווערד

1. ספר מגדים חדשים

אין מודרין אלא מן המומחה. רש"י גורס אין מודרין אלא מומחה, פי נקי במדידה. במורה חיים הקשה לפירש"י, דמתחיל בלשון רבים אין מודרין, ופייס בלשון יחיד אלא מומחה, והול"ל לא ימדוד כו'. וכן הקשה במוסף הערוך (ע' מומחה). וכבר הקשה ק' במוס' ר"ד מהדו"מ ע"ש. [ובנהגות עיטור סופרים על ספר כרימות (לשון למודים שער ג' אות קטז) לא הבין הקושיא על רש"י ע"ש]. ועיין בה' סדר למשנה שיישג היטב פירש"י, דלעיקר המדידה היו זרימין שנים לאחח החנל בשני הראשים. וקאמר דאחד מן המודרים זריח להיות מומחה ובקי במדידה, אמנם השני המסייע לו במדידה אין זריח שיהיה ג"כ בקי, לכן נקט בלשון יחיד ע"ש. ועיין בה' המאירי שכתב דכן תקנו חכמים שהיו דוקא שנים מודרין.

2. ספר יד בנימין

במשנה אין מודרין אלא מן המומחה, פירש"י ז"ל מומחה בקי במדידה, אבל הראשונים וכן ברבינו יונתן הביאו בשם גאון ז"ל שפי' שהוא מלשון ומחה על כתף ים כנרת וה"פ שאין מתחילין למדוד אלא ממקום שיוכל להגיע מכאן ועד סוף החתום בדרך מישור ללא שיהא בלמעט גיא או הר שננטרך להבליע ולקדר (ורק הי"ח שא"א בעינין אחר וכגון שכל השטח הוא הרים וגיאות דאו בע"כ זריח לקדר ולהבליע וכמבואר בסוגיא לעיל).

③ וחתום' בשם ר"ח הביאו נמי שהוא מלשון ומחה על כתף ים כנרת אלא שפי' ככוונת ר"ח וכן פי' ברא"ש בשם ר"ח דה"ק שלא ילך לזדי העיר למדוד שם אלפים אמה אלא ימדוד רק כנגד העיר כו' עי"ש, (ונפסק גם בשו"ע סי' שצ"ט סעי' ד').

והנה להראשונים ורבינו יונתן הכ"ל בשם גאון מבואר דאפי' אם יהי' כנגד העיר גם מקום מישור וגם מקום שיש בו הרים וגיאות אפי"ה ימדוד ממקום המישור וכמש"כ בגאון, ועי"ש שמוסיף דאפשר לשי' גאון ז"ל דאפי' אם שלא כנגד העיר איכא מישור וכנגד העיר איכא הרים וגיאות אפי"ה ילך למדוד במקום המישור שלא כנגד העיר כיון שעכ"פ הוא בתוך החתום, וכי' שכ"מ בתוספתא.

ואולם לשי' ר"ח ומוס' ור"ח הכ"ל משמע דאפי' אם כנגד העיר גופי' יש ב' אופנים דבמקום א' איכא מישור ובמקום א'

3. שערים מצויינים בהלכה

וכתב הנצי"ב בפרומי שדה, דאע"ג דכל אדם נאמן באיסורים, מ"מ בדבר השייך לרבים, בעינן המחאה, שכן מבואר בתוס' במס' יומא (ט.) בשם הירושלמי, דברבים אינו נאמן עד שיקבל עליו ברבים, ומ"מ אם הב"ד מדרוהו, ובא איש אחד לפנינו ואמר עד כאן תחום שבת, נאמן, דכיון שאומר בשם הב"ד, והוא מילתא דעבידא לגלרי', נאמן אפי' לרבים. וכן איתא בגמ' ר"ה (כב:): דאתא עולא ואמר קדושה לירחא, וא"ד כהנא אפי' איניש דעלמא נמי מהימן, דכל

מילתא דעבידא לגלויי לא משקרי ביה אינשי.

4. תוספות מסכת עירובין דף נט עמוד א

אפילו עבד אפ"י שפחה נאמנים כו' - וא"ת והא אפ"י עד אחד אינו נאמן כדתניא בפרק ב' דכתובות (ד' כח.) אלו נאמנים להעיד בגדולן מה שראו בקוטנן זהו כתב ידו של אבא ועד כאן היינו מהלכין בשבת ומוקי לה בגמרא והוא דיש גדול עמו משמע דגדול בפני עצמו לא מהימן וי"ל דה"ל איירי בגדול עמו ולא חש כאן לפרש הואיל וכבר פי' שם ועוד י"ל דהא דקאמר התם והוא דגדול עמו לא קאי אכולהו דע"כ לא קאי איש פלוני שהיה יוצא מבית הספר לאכול בתרומתו דמוקי לה בתרומה דרבנן וסגי בגדול לחוד דהא אין מעלין מתרומה דרבנן ליוחסין.

5. תוספות מסכת עירובין דף נט עמוד א

ותחומין דרבנן - משמע אי היה דאורייתא לא מהימני ואע"ג דמעשה בכל יום שמאמינן לנשים בשחיטה וניקור ולתרומה חלה היינו משום דהוי בידה קודם שנעשית השחיטה הוי בידה לשחוט אבל תחומין לא הוי כלל בידה ולהכי נאמן קטן טפי בבדיקת חמץ מבתחומין שאינו נאמן בקוטנו לומר ע"כ היינו מהלכין משום דבדיקת חמץ בידו והא דקאמר גבי בדיקת חמץ בנשים ועבדים דהימנוהו רבנן בדרבנן משמע דאי הוי דאורייתא לא הימנום ואע"ג דבידו היינו משום דבדיקת חמץ צריך דקדוק וטורח גדול לפיכך יש לחוש לעצלות הנשים טפי ממקום אחר וכן משמע בירושלמי דאיכא מ"ד דנשים אינן נאמנות בבדיקת חמץ מפני שהן עצילות ובדקות כל שהוא.

6. מהרי"ץ חיות

דף נט ע"א תוס' ד"ה ותחומין דרבנן . אע"ג דמעשים נכלל יוס שמאמינן לנשים בשחיטה . כיצד נאמינו לנשים בשחיטה ודמיון דרבנן על כלשהו ארץ ישראל כסודי דנשים לא יבחו . ונפיק דרבנן פי' נחיי' סדכ"ל יבחו ר"ס כ"א כ"כ סדכ"ל לטעם מה שמאמינן לנשים בשחיטה : דנהוק איסורא :

7. שפת אמת מסכת עירובין דף נט עמוד א

בד"ה ותחומין דרבנן משמע אי הוי דאורייתא לא מהימני כו' ומשמע דע"א כשר הוי נאמן גם אי הוי דאורייתא דדוקא עבד ושפחה לא היו נאמנים וא"כ ס"ל מסתמא דלא חשיב נגד החזקה דהא באיתחזיק איסורא אין ע"א נאמן וכן ה"ל נראה דהוא רק מברר מקום התחום ואינו נגד החזקה, ולפ"ז מה דמסיימי התוס' לחלק בין בדיקת חמץ דאי הוי דאורייתא לא הוי נאמנים אף דבידו ושם הוי נגד החזקה דמוחזק לן דלא בדוק מ"מ הוכרחו לחילוק אחר כיון דבשחיטה וניקור הוי ג"כ נגד החזקה ומ"מ נאמנים ומיהו לדינא באמת כ' הפוסקים דע"א באיסורין גם בדאורייתא אפ"י אשה ועבד נאמנים ע"ש ביו"ד (ס' קנ"ז) ולדברי התוס' אינו כן אם לא שנדחק לפרש דתחומין הוי נגד החזקה משום דסתם מקום שא"י אם הוא מן התחום יש להחשיבו שלא מן העיר כמו חזקה מכה רובא, וכן מוכרחין לומר לפמ"ש תוס' לעיל לת"י א' דאיירי בגדול עמו א"כ ע"א א"ב וע"כ משום דהוי נגד החזקה (מיהו יש לדחות דפי' גדול עמו היינו עוד עבד או שפחה לפי השטה דעבד ושפחה אינו בכלל ע"א נאמן לכך צריך ב' ודוחק הוא) אבל קשה דא"כ אי הוי דאורייתא גם ע"א כשר לא הוי נאמן וי"ל דקאי לפי הס"ד דגמ' ב' האשה רבה דיהי' ע"א נאמן באיתחזיק כמ"ש תוס' שם ובריש גיטין ולפ"ז כ' הכא דעבד ושפחה בודאי לא הוי מהימני וצ"ע:

8. חידושי הריטב"א מסכת עירובין דף נט עמוד א

אמר רבינא לא להקל על ד"ת. פירוש דההיא מיירי לומר דתחומין דרבנן וכל מה שהקלו לך משלך נתנו לך כי כל איסור תחומין חומר סופרים הוא, וא"כ היא הנותנת במה שאומרים במשנתנו דכיון דאיסורא דרבנן הוא שאין לנו לדון בו להחמיר אלא להקל ושלא לטרוח במדידה, ואע"ג דבכל ספיקא דרבנן דאפשר למיקם עלה דמילתא לא אזלינן לקולא הכא טרחא רבה הוא למדוד וכמאן דליכא למיקם עלה דמילתא דיינינן לה.

9. שערים מצויינים בהלכה: "ותחומין דרבנן"

כרוב. ויש לומר, דהכא באיסור תחומין "מקלין ביותר" דהא אמרינן לעיל (מו.) הלכה כדברי המיקל בעירוב אפ"י יחיד נגד רבים. ולכן מצאתי בהדיא בריטב"א לקמן (סה:) דבספיקא דעירוב עבדינן לקולא אפילו לבתחילה, ועי' מה שכתבנו שם (ד"ה א"ל). ועוד י"ל דהתם כנפל איסור לתוך היתר הוי אנתחוק איסורא, משא"כ כאן דאין כאן איסור לפנינו, דהאיסור מתחיל לאחר אלפים אמה, והוא מודד לקבוע האיסור. ועי' מה שכתבנו לעיל (ה: ד"ה הוה ליה) ביותר ביאור.	ואינהו גזור, הלכך אזלינן בהו לקולא. וכתב הריטב"א, אע"ג דכל ספיקא דרבנן אם אפשר לברר לא אזלינן לקולא, הכא שאני, דטירחא רבה הוא למדוד, ודיינינן ליה כמו דליכא לברר. וכזה כתבו התוס' לעיל (ו.) עי"ש ויש להקשות, דק"ל בשו"ע (י"ד סי' צח) דאם נתערב איסור בהיתר מין במינו, וא"א לעמוד על שיעורו אם יש ששים כנגד האיסור או לאו אסור, דאמרינן דאם הוא אינו יודע, אפשר דאחר יודע, והתם נמי איסור דרבנן הוא, דמין במינו מה"ת בטל
---	---

10. תוספות מסכת עירובין דף נט עמוד א

עיר של יחיד - פ"ל בקונטרס' שלא נכנסין בו תמיד ס' רבוא ולא חשיב רה"ר דלא דמי לדגלי מדבר ונעשית של רבים שניתוספו בה דיורין או נקבעו שווקין אז מערבין את כולה כבתחלתה ואין מבואותיה צריכין תיקון שהרי היא כחצר אחת כגון שאין בה רה"ר גמורה של ט"ו אמה ואם יש בה מפרש בגמרא תקנתא לרה"ר שבתוכה ע"כ לשון הקונטרס והדין עמו דודאי

מתני' לא איירי ברה"ר גמורה מדלא קתני ורה"ר עוברת בתוכה כדקתני בבביתא בגמרא ואתיא מתני' נמי כרבנן דלית להו תקנתא דר' יהודה לערב רה"ר ומיהו בגמרא נמי לא איירי ברחב ט"ז אמה דטפי מי"ג אמה ושליש לא הוי שרי ר' יהודה בלחי וקורה כדפירשנו בפ"ק (דף ו:): אלא י"ל ורה"ר עוברת בתוכה שאינו רחב ט"ז אמה אלא יש רה"ר רחב ט"ז אמה מכאן ומכאן ובוקעין דרך העיר מזו לזו והוי רה"ר אף לתוכה דליכא ט"ז אמה כמו בין העמודין דפ"ק דשבת (דף ז:). כדפירשנו בפ"ק (דף ו:).

11. חידושי הריטב"א מסכת עירובין דף נט עמוד א

מתני' עיר של יחיד כו'. פרש"י ז"ל עיר של יחיד כל שאין נכנסין בה ששים רבוא תדיר דכיון שכן אין רחוב שלה חשוב רשות הרבים אפי' רחב שש עשרה אמה לפי שאינו דומה לדגלי מדבר ועיר של רבים היא שנכנסין לה ששים רבוא תדיר, והא דקתני עיר של יחיד שנעשית של רבים כגון שנתוספו בה דוירין ושוקים עד שנכנסין בה ששים רבוא.

ור"ת ז"ל הקשה דא"כ דבעינן ששים רבוא כדגלי מדבר אף אנו נאמר דבעינן טף ונשים וערב רב כי התם, וזו אינה קושיא כל כך דטף ונשים וערב רב לא חשיבי למיעל במנינא כשם שלא היו במספר הפקודים במדבר, ועוד הקשה ר"ת ז"ל דא"כ היכי משכחת לה עיר שהיתה של רבים בתחלתה דהא ודאי מילתא דלא שכיחא הוא שיתיישבו שם בתחלתה ששים רבוא ולעולם לא משכחת לה אלא שהיתה בתחלתה עיר של יחיד ובטלה דין משנתנו בעיר של רבים, וגם זו אינה קושיא כ"כ פי רש"י ז"ל אינו מצריך שיתיישבו בעיר ששים רבוא אלא שיכנסו בה ששים רבוא כאלו הכרכים והעירות שהם פתוחים למקומות הרבה ורגילין בהם סוחרים וכיוצא בהם, ותדע שאף ירושלם לא היו בה ששים רבוא תדיר ואעפ"כ יש בה משום רשות הרבים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה, ומעתה כל שבתחלתה נתיישבה ככרכים ושוקים גדולים להיות רוכלת העמים זו היא של רבים.

ועם כל זה רוב הגאונים ז"ל הם כדעת ר"ת ז"ל דלא בעינן ששים רבוא כלל וכן דעת הרמב"ם ז"ל, וטעם דבריהם שאין לנו ללמוד מדגלי מדבר אלא לענין רשות הרבים ממש שלא תהא מקורה ושיהא בה שש עשרה אמה ושתהא מפולשת אבל לא לענין מנין הדורסים בה, וגם לא הזכיר זה בשום מקום לא בגמרא דילן ולא בירושלמי, וכן נראין הדברים, ולפיכך פירש ר"ת ובתוספות דעיר של יחיד כגון שאין ברחובותיה י"ו אמה רוחב, ונעשית של רבים כי ע"י שניתוספו דוירין תקנו לה סרטיאות ופליטאות ושוקים רחבים י"ו אמה ויש בה משום רשות הרבים של תורה.

12. ספר יד בנימין

במשנה עיר של יחיד ונעשית של רבים וכו',
רש"י ז"ל פי' עיר של יחיד שלא היו

והיהו על ענש שי' רש"י ז"ל דאין רה"ר מה"ת
אלא צב' רבוא כנר רבו החולקים בזה
וכמו שהובא בזה"ל סי' שמ"ה יעו"ש, ונעם
ר"ת פי' דעיר של יחיד היינו שבתחילתה לא
הי' לה ט"ז אמה ואח"כ ע"י שניתוספו דוירין
תקנו לה סרטיאות ופליטאות ושוקים רחבים
ט"ז אמה, ומהו הקשה בריטב"א בין על פירש"י
ובין על פיר"ת דא"כ מאי קמיבעי בגמ' ה"ד
עיר של יחיד ונעשית של רבים כו' הלא הדבר
פשוט כל שבתחילתה לא היחה רה"ר ואח"כ
נעשית רה"ר, ועוד הקשו מעובדא דר' זורא
לקמן עמו' ב' דעירבה למתא דר' חייא משום
דקסברי שהי' עיר של יחיד ונעשית של רבים
כו' והשתא האין הי' סובר כן והלא ודאי מתא
של ר' חייא לא הי' משנים קדמוניות וא"כ הי'
לו לידע אם הי' לה בתחילה שיעור רה"ר.

נכנסין בה תמיד ס' רבוא ונעשית של רבים
שניתוספו בה דוירין (ורש"י ז"ל לשיטתי' חזיל
דאין רה"ר מה"ת כל שאין מזיין בה ס' רבוא),
והראשונים ז"ל הקשו על זה דא"כ היכי משכחת
לפי"ז עיר של רבים מתחילתה הרי זה ודאי
מתא דלא שכיחא כלל שיחיישבו מיד בתחילתה
ס' רבוא, ברם ע"ז כנר חי' צמוס' הרא"ש
דהעיקר תליא בשעת עירוב בשעת שהתחילו
לערב, וע"ע ריטב"א.

והסרטיאות השאיר לעצמו והף של יחיד וכגון זה אף עכשיו אינו רה"ר כו', יש לפרש דעיר של יחיד ונעשית של רבים כשהקנה אותם היחיד לרבים אלא שהם משמשים לאדנות שלו (כלומר שעדיין הוא אדון על העיר וכגון שיש לו זכות להעלות לו מק וארנוניות) ולכן עדיין שם יחיד עלי' לענין שא"צ שויר, וכי רמב"ן ז"ל דהלשון הראשון נ"ל, עוד הביא בשם י"מ שאותה דסקרתא כו' היחה של אותו עשיר כולה והוסיף בה אנשים שהיו מעלים לו שכר הבתים כולם, וכי ע"ז דאין פירוש זה מכוון מעובדא דר' זירא שהי' מערב לכולה מתא דר' חייה בלא שויר משום דקסבר עיר של יחיד ונעשה של רבים היא, ואילו לפי זה האחרון הרי רואים אס הי' עד עכשיו שוכרין ממויהס ודאי עיר של יחיד ונעשית של רבים ואין לחוש בה כלל שמא היחה של רבים ונעשית של יחיד וקוב נעשית של רבים דגזירה היא, ונראה דק"ל להרמב"ן ז"ל דנכה"ג שמשכירה לאחרים ככסף הו"ל נמי עכשיו של יחיד ופשיטא דא"צ שויר ולכן מיאן כפי זה האחרון.

ואשר על כן פי' הראשונים ז"ל דעיר של יחיד היינו שהי' קנין של יחיד ואח"כ נעשית של רבים [וכ"ה ברמב"ם ושו"ע], ויש בה כמה אופנים בראשונים ז"ל במסקנת הגמ' הי"ד עיר של יחיד ונעשה של רבים כגון דסקרתא דנחואל, הרמב"ן ז"ל פי' שהי' אדם עשיר וזנה עיר גדולה לעצמו, וזאו רבים ונתיישבו בבתים שבה והוא לא הקנה להם כלום (אפשר כוונתו שנתן להם רשות בנתיים לישב בה ללא השלום דאי נותנין לו דמי שכירות הרי להלן דחה מציאות כו') א"כ אפי' הבתים קנייים הם מ"מ הדרכים

13. שערים מצויינים בהלכה

משנה עיר של יחיד ונעשה של רבים. פרש"י שאין נכנסין בה ששים רבוא בני אדם דאינו דומה לדגלי מרבר, ונעשית של רבים שניתוספו בה דיוורין או שווקים כו'. ועי' בתוס' במס' שבת (ו: ד"ה כאן) שהביאו נמי שיטה זו, דאינה רה"ר אם אין ששים רבוא בנ"א. והריטב"א הביא בשם ר"ת, שהקשה הרבה קושיות על שיטה זו, והריטב"א תירץ הקושיות, ואעפ"כ הרבה סוברים כשיטת ר"ת. וכ"ה דעת הרמב"ם (שבת פי"ד ה"א). וכבר הארכנו בענין זה במס' שבת (ו: ד"ה ואיזו היא, וד"ה כאן) עי"ש. [ולפי שיטת ר"ת יש לפרש "עיר של יחיד", היינו שאין הרחובות ט"ו אמה רחב, וע"י שניתוספו רבים תקנו רחובותיה. והקשה הריטב"א, א"כ מה זה ששאלו בגמרא, היכי

דמי עיר של יחיד כו', ומשני כגון דיסקרתא דבי ריש גלותא, למה ליה למימר כגון. הול"ל כל שלא היה רה"ר גמורה, הוי של יחיד. ופירשו הרשב"א והריטב"א, דעיר של יחיד נקראת כל שהיחיד בנאה לעצמו, והוא יכול לעשות ברחובותיה ולבנות הבתים כמו שהוא רוצה, והוא משכירם לאחרים, כיון שזה קנין יחיד הרי זה עיר של יחיד, ואם מסרה אח"כ לרבים, הרי נעשה של רבים, ועל זה יש שאלות אולי גם כשמסרה לרבים, כיון דשם העיר עדיין נקראת על שם היחיד, היא נקרא עיר של יחיד, וע"ז נשאו ונתנו בגמ' היכי דמי כו', כגון מאן כו'. וכן נראה שיטת הרמב"ם (עירובין פ"ה הי"ח). ועפ"ז נפסק הדין בשו"ע (ארו"ח סי' שצב).

14. ספר יד בנימין

שם במשנה ושל רבים ונעשית של יחיד אין מערבין אח כולה, הטעם דנריך שויר מפורש כנש"י כדי שלא תשמח תורת רה"ר, פי' וע"י השויר יהי' ניכר דהיתר הטלטול בעיר הוא משום העירוב, (וי"מ בשם משו' הר"ן סי' נ' הטעם כדי שלא תשמח תורת עירוב, לזיין בהערה על הריטב"א). וכתבו הראשונים ז"ל דנריך לעשות זוה"פ או צי' פסין של צי' משהוין אלא המקום ששיר כדי שלא יהא פרון למקום האסור לו, וכן הוצא ברמ"א ריש סי' שצ"ב.

שם במשנה, אל"כ עשה חוצה לה כעיר חדשה,
 ע"י רע"ז במשנה דהלשון חוצה
 לה לרבותא היא כלומר דאף דעושה השו"ר חוץ
 לעיר נמי מהני וכ"ש אם עשה השו"ר בחוץ
 העיר, ולכא"ו בחוץ לעיר ממש הא"ך מהני השו"ר
 הרי כל עיקר טעם השו"ר הוא משום היכרא
 חה ש"ך בעיר אחת דאז מיכר ההבדל ציניהם

שאסור לטלטל מזו לזו ומכר שפיר דהעירוב הוא
 המחיר משא"כ בנ" עירות, ואולם ראיתי במאירי
 שפ"י הכוונה דלר"ך שיהא עכ"פ בחוץ עירוביה
 של עיר.

רש"י ד"ה משום דשכיחי רבים גבי הרמנא,
 אלל המושל דהיינו ריש גלותא ליטול רשות
 לדון ולהחיר בכורות ולסמוך. וכ"ה באור זרוע הל'
 עירובין (סימן קסד). ועיין בצעל המאור שכתב,
 כיון שהן מצויין תמיד אלל הנשיא ליטול רשות ממנו
 לדון או להורות או להחיר בכורות. ולא כתב
 "ולסמוך". והוא מדויק, דהרי לסמוך היינו לדון
 דיני קנסות, חה אינו אלל ציד הנשיא בא"י, ולא
 ציד הריש גלותא בצבל, וכמ"ש בסנהדרין (יד א)
 אין סמיכה בצבל איכרא דגם לשון הצעל המאור
 ז"כ, דהרי גם לימן רשות להחיר בכורות אינו ציד
 הריש גלותא, אלל ציד הנשיא שבארץ ישראל כמ"ש
 ציומא (עמ א), וכ"כ הרמב"ם בהל' בכורות (פ"ג
 ה"א) אין שוחטין את הבכור אלל עפ"י מומחה
 שנתן לו הנשיא שבארץ ישראל רשות. והנה מה
 שהזכיר הצעל המאור בדבריו "הנשיא", וכן בחי'
 המאירי כתב, דיסקרמא דריש גלותא, פי' עיר
 שהיתה של נשיא כו', נראה דהוא לאו דוקא דהרי
 בריש גלותא אייריין הכא, אלל ר"ל ריש גלותא
 בצבל שהוא כעין הנשיא בא"י.

שם בגמ', אלל לרחצה מערבין, ע"י בריטב"א
 וכ"ה בחי' רבינו פרץ דלר"ך עכ"פ
 שיעשה ציניהם לזה"פ או פס משהו מכאן ומכאן
 כדי שלא יהא כל א' נפרץ במילואו למקום
 האסור לו, וכ"ה ברא"ש ובתוס' הרא"ש ועיין
 שפ"י נמי במחני' גבי עיר של רבים שר"ך שו"ר
 דבע"י שיעשה לזה"פ או פס משהו בין השו"ר,
 וכן הובא גם ברמ"א סי' שצ"ב סעי' ו'.

18. ספר יד בנימין

שם בנב, איכא דאמרי אר"פ כו' אלף אפי' לרענה נמי לא מערבינן וכו' פי' ומשום דדריסת רגל דרביס אפרי אהדי, ולענין הלכה פסק הרא"ש ז"ל כלישנא קמא דלרענה מערבינן, מיהו הניא נשס הר"ף ז"ל דפסק כלישנא בתרא וכ"ד הרמב"ם והריטב"א ז"ל (ועי' שו"ע סי' ע"ב סעי' ו' וזנה"ל עס).

19. שערים מצויינים בהלכה

דף נט: דפנימיה אחדא לדשא ומשתמשא. פרש"י דכיון דהיא מותרת להשתמש במקומה, כופין על מדת סדום שלא יהא לה דריסת הרגל היום על החיצונה כו'. והתוס' חולקים ע"ז, דאין לנו לסלקא מרה"ר, אלא תיחוד לדשא שלא להשתמש בחיצונה. וכעין זה פירשו הרשב"א והריטב"א. ועי' מה שכתבנו לקמן (סו: ד"ה מתוך שאוסרין).

20. שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - אורח חיים סימן לט

...ואשר שאל עוד יהודים הדרים חוץ לרחוב היהודים והמה חוץ לצורת הפתח שבקצה רחוב היהודים והם רגל האסורים לטלטל במקומם ויש להם דריסת הרגל ברחוב ובאים להתפלל בבה"כ אשר ברחוב אם המה אוסרים על בני העיר כמבואר בסימן ש"ח. הגה דבר זה פשט היתרו בכל ישראל והמה קהלות קדושות המוקפים חומה וקצת יהודים דרים חוץ לחומה ובאים בשבת לבה"כ ואין פוצה לאסור וגם כמה כפרים שהמה תוך תחום העיר ובני הכפרים באים לשבת לבה"כ וקצת יש להם מקומות בבה"כ שקנו או שכרו ומעולם לא שמענו פוצה פה לאסור. ובאמת דוקא אם אין להם מקום לצאת ולבוא רק דרך החיצונה והוא דין שתי חצירות זו לפנים מזו אוסרות אבל אם יש להם מקום לצאת ולבוא כופין אותם לסלק עצמם מהחיצונה כמבואר במג"א סימן שס"ד ס"ק ג' בשם הר"י ואף דחזינון שלא סילקו עצמם שהרי הם באים בשבת ג"כ לא איכפת לן בזה דעיקר הסילוק שלא ישתמשו בחיצונה אבל הדריסת הרגל אינו מפסיד כמבואר בעירובין דף נ"ט ע"ב בתוס' בד"ה דפנימיה אחדא לדשא יעויין שם. ואף שהמג"א כתב שם דזה דוקא בחצר דעיקר החצר לבני החיצונה הוא משא"כ מבוי ששייך להני כמו להני בעינן שיסלקו נפשיהו לגמרי יעויין שם. מ"מ הרי כתב המג"א דצורת הפתח פשיטא דמהני וא"כ הרי שם עשו צה"פ. אלא שמכל זה אין רא' שכל זה ברגל המותרת במקומה אבל ברגל האסורה במקומה אוסרת על אפילו אינו משתמשין בחיצונה שהרי רבנו דפליגי על ר"ע בדף ע"ה במשנה וסברי שאין דריסת הרגל אוסרת מודו שאם לא עירבה הפנימית ועירבה החיצונה אוסרת על החיצונה וכיון שאפי' בעירבה הפנימית מודו רבנו דחיצונה אחדא לדשא ואם לא אחדא לדשא אוסרת הפנימית משמע דאם לא עירבה אפילו אחדא חיצונה לדשא שלא תשתמש הפנימית שם אפ"ה אוסרת בדריסת הרגל לחוד. ואמנם נלע"ד דכ"ז לדעת הר"ף והרמב"ם דסברי כלישנא בתרא בדף נ"ט ע"ב דרב פפא אמר אפי' לרחבה אין מערבינן ואפי' לרחבן דע"כ לא קאמרי רבנו וכו' דאחדא לדשא ועי' בב"י או"ח/סי' ש"ג אבל לדעת הרמ"א בסימן שצ"ב סעיף ו' בהגה"ה דפסק כלישנא קמא לקולא לא בעינן לרחבן אחדא לדשא כלל אם כן איכא למימר דבלא עירבה הפנימית בעינן אחדא לדשא שלא תשתמש בחיצונה אבל דריסת הרגל לחוד אינו מזיק אפי' ברגל האסורה במקומה. ואמנם אין דבר זה ברור בעיני כל כך. ועוד לפי זה לא היה רשאים הני הבאים מחוץ לרחוב לתוך הרחוב להשתמש ברחוב כלל לטלטל אפי' כלים ששבתו בתוכו ואינן יכולים להניח טלית וסידור שלהם באחד מהבתים אשר ברחוב ולטלטלם מן הבית ההוא לבה"כ:

21. חזון איש |או"ח סימן צה אות יז

נראה דנשגס כן מותרין לעבור ולטלטל וכו' דאמר ג"כ דפנימיה אחדא לדשא כו' היינו ששוקר השמים פנימיה פנימיה ובהיחוס הוא שלא במקומה חסו כונת חי' שם דלאו לענין הילוך קאמר דאיכ' טייל לומר דעיקרה במקומה ואינה לריכה ללכת, חייל ודלאו עיקר דרכה בחיצונה, אלא שאין קפידא בהילוך אלף בתשמיש, וזכר אמרוקן שחשמישה אינה בחיצונה, והף אס משמשה אינה אלף אורה, וכן כה דאמר מיט' א' כגון זה כופין על מדה סדום היינו נמי דמשמע זה אצדקה הלוקה ונעשית אורה, והף אס נפרש בלשון אחד הפוסקים שאוסר, נראה דיש לסמוך לכתל בעירוב על הרי"ף והרמב"ם שלא הזכירו איסור זה, [ועי' ברא"ש פי"ז סי' ז משמע קלף כפי' הגוי'ן] ועי' שו"ע סי' שפ"ה סי' ישראל

(יז) ובג"כ מודיע סי' ל"ט פירש דכל היכי דכותר מעטס כפי' סילוק, אסורין המסתלקין בנשות הצדיקין, והלריך בחילוקים דפסס אסורין בתשמיש ופעס גם בהילוך, ולפי' יש נפקותא בין כריי לכריי לוינא דלכריי אסורין לעבור אלו על אלו, ולכריי שרי, וכן ברגל המותרת, אסורין הפנימים לעטל בחיצונה אף מבחי' החיצונה לחיצונה, אף לדעת כ"י, אלא שמתרין לעבור, ועיקר כונת כ"י להשיג מה שאוסר לעבור, והף לפי דעת ז' דברי הנו"כ שם אינם מובנים כה"ל, אבל עיקר הדבר מה שאסר בעטול או בהעברה, לא נכירא, דלא אשתמע בשום פוסק להזכיר איסור זה וכרי' בעטול רשותו שנה התנא כמשנתנו סי' כ' וכן אסורין, וככא לא תקן במשנה ולא חכר בגמ' והרי"ף וברא"ש והרמב"ם סתמו דעירבו פנימים ועירבו חיצונים שהיבן מתרות, וכן בחזר שבין צ' מציאות סתמו ולא פירשו דאסורין צמבוי, ועוד דאמר פי"ב צ' עכ"ל כרי' הוא כריים ומסיק משום דפני תיפוק

22. שערים מצויינים בהלכה

וברמב"ם (עירובין פ"ה הכ"ד) כתב, מצבה. וכ"כ בשו"ע (או"ח סי' שצב ס"ד). וברברי רש"י שפי' פתח קטן כו', ביאר הנצי"ב במרומי שדה, דהיינו כנהוג שיש בחצרות דלת גדול, ובתוך הגדול יש דלת קטן, ובשבת סגור הגדול, והולכין רק בדלת הקטן, ומסתייע רש"י לקמן (עה). שכתב, דעבוד דקה, שעשה דלת קטן לפני פתחה.

דעבוד דקה. פרש"י פתח קטן נמוך בראש כל מבוי, דגלו דעתייהו לאסתלוקי. כל חד מחבריה. וביאר הריטב"א, דהפתח קטן ורחב ד', ואינו יוצא למבוי אלא לצד אחר, לצאת משם חוץ לעיר, ולא דרך פתחי העיר. והתוס' פירשו, שהוא מחיצה גבה ד"ט כגון איצטבא. וברא"ש כתב, עשרה טפחים. ועי' במהרש"ל ובמהרש"א ובקרבן נתנאל. ובפי' הר' חננאל כתב, איצטבא.